

Onthaasting en houding tegenover arbeid bij loopbaanonderbrekers in Vlaanderen

Vandeweyer, J. 2010. *Werkt loopbaanonderbreking? Arbeidsoriëntaties, tijdsbesteding en drukte bij loopbaanonderbrekers in Vlaanderen*. Brussel: VUBPRESS.

Mensen koesteren steeds meer ambities en willen zich zowel in de levenssfeer van betaalde arbeid als in deze van gezin en vrije tijd realiseren. Vaak ontstaat hierdoor een wens naar minder werkuren. Het onderbreken van de loopbaan is een van de manieren om dit in praktijk te brengen. Loopbaanonderbreking en tijdskrediet werden in het leven geroepen om de arbeidsmarktdeelname te vergroten en een hogere levenskwaliteit te bereiken. In deze studie werden beide doelstellingen geëvalueerd. We vergeleken werkenden en loopbaanonderbrekers van 20 tot 49 jaar en gingen na wat onderbrekers aanzet tot deze beslissing, hoe zij hun tijd besteden en of zij te kampen hebben met tijdsdruk. Hierna geven we de belangrijkste bevindingen van dit onderzoek weer.

De studie

In 2004 werden 1 236 vragenlijsten en 608 tijdsbestedingsdagboekjes afgenomen bij Vlaamse loopbaanonderbrekers van 20 tot 49 jaar. Tot de loopbaanonderbrekers rekenen we zowel de loopbaanonderbrekers in de openbare sector, de tijdskredieters in de privésector, als de gebruikers van het ouderschapsverlof. Dit onderzoek liep gelijktijdig en met dezelfde onderzoeksinstrumenten als het tijdsbestedingsonderzoek TOR'04 bij de Vlaamse bevolking zodat het mogelijk wordt om loopbaanonderbrekers te vergelijken met werkenden van dezelfde leeftijd.

Het doel van dit onderzoek was dan ook mannen en vrouwen met een verschillende werksituatie te vergelijken. Daartoe onderscheidden we drie groepen bij mannen: voltijds werkenden, mannen in deeltijdse onderbreking en mannen in voltijdse onderbreking.¹ Bij vrouwen onderscheidden we vier groepen: voltijds werkenden, deeltijds werkenden, deeltijds onderbrekers en voltijds onderbrekers.

In de praktijk is 75% van de loopbaanonderbrekers anno 2004 een vrouw in deeltijdse onderbreking. We kozen ervoor om de verschillende groepen van loopbaanonderbrekers (deeltijds/voltijds, man/vrouw) in gelijke mate aan bod te

laten komen in de studie. Dit betekent dat we ook uitspraken kunnen doen over mannelijke onderbrekers, die in werkelijkheid slechts 15% van de loopbaanonderbrekers uitmaken.

Loopbaanonderbreking en onthaasting

Het bereiken van een hogere levenskwaliteit, een betere balans tussen arbeid en privé, kortom onthaasten zodat werknemers na de onderbreking uitgerust en gemotiveerd zijn om opnieuw aan de slag te gaan, is een van de doelstellingen van het stelsel voor loopbaanonderbreking.

Om onthaasting in kaart te brengen vergeleken we de tijdsbesteding en de subjectieve tijdsdruk van onderbrekers met deze van werkenden.

Minder werken, geen evenredige toename van de vrije tijd

Er wordt vaak van uitgegaan dat met loopbaanonderbreking een periode van rust en ontspanning aanbreekt, niets blijkt echter minder waar te zijn. Loopbaanonderbrekers, in het bijzonder voltijdse, vervangen tijdens de onderbrekingsperiode betaalde arbeid in grote mate door huishoudelijk werk (tabel 1). Mannen in deeltijdse onderbreking spenderen zowat 7 uur per week meer tijd aan het huishouden dan voltijds werkende mannen. Bij voltijds onderbrekende mannen is dit bijna 18 uur meer. Bij vrouwen die deeltijds de loopbaan onderbreken neemt het huishouden 6 uur per week meer in beslag dan bij voltijds werkende vrouwen en bij voltijds onderbrekende vrouwen 14 uur per week meer dan bij deze laatsten. Het huishouden runnen is voor voltijdse loopbaanonderbrekers een fulltime job wanneer we daar ook de tijd die naar kinderopvang gaat bijtellen. Ook deeltijdse onderbrekers vervangen de gereduceerde arbeidsuren grotendeels door gezinsarbeid (ongeveer 24 uur bij mannen met kinderen en ongeveer 33 uur bij vrouwen met kinderen) zodat hun totale werklast (de som van

betaalde arbeid, huishoudelijk werk en kinderopvang) nauwelijks lager ligt.

Dankzij de onderbreking kunnen zowel vaders als moeders meer tijd doorbrengen met hun kinderen dan werkende ouders. In het geval van voltijdse onderbrekers is er zelfs sprake van een verdrievoudiging van die tijd bij vaders en een verdubbeling bij moeders.

De recreatieve tijd (de tijd besteed aan sociale contacten en het verenigingsleven enerzijds en vrije tijd anderzijds) ligt voor deeltijdse onderbrekers slechts 8 minuten per week hoger bij mannen en 44 minuten per week hoger bij vrouwen dan bij respectievelijk voltijds werkende mannen en voltijds werkende vrouwen. Voltijds onderbrekende mannen hebben 8 uur per week meer tijd voor recreatie dan voltijds werkende mannen en voltijds onderbrekende vrouwen beschikken over 3 uur en 36 minuten meer voor recreatieve activiteiten per week dan voltijds werkende vrouwen. Een afname van de arbeidstijd gaat niet gepaard met een lineaire toename van de recreatieve tijd. Het mag duidelijk zijn dat voor deeltijdse onderbrekers de recreatieve tijd nauwelijks toeneemt. Bij voltijdse onderbrekers is de totale werklast nog steeds hoog, doordat gezinsarbeid in de plaats treedt van betaalde arbeid. Omdat zij echter helemaal niet meer werken, is er toch nog wat ruimte voor recreatieve tijd. Voor alle onderbrekers geldt dat de recreatieve

Tabel 1.

Tijdsbesteding (uren:minuten per week) en tijdsdruk bij mannen en vrouwen naar werksituatie

	Man			Vrouw			
	VT werk	DT lbo	VT lbo	VT werk	DT werk	DT lbo	VT lbo
	(n = 434)	(n = 188)	(n = 58)	(n = 229)	(n = 173)	(n = 179)	(n = 133)
Betaalde arbeid	39:24	27:27	0:23	35:04	24:05	22:05	0:07
Huishoudelijk werk	10:59	18:21	25:03	16:18	22:43	23:54	32:27
Kinderopvang	2:14	4:47	5:02	3:47	5:32	8:04	14:52
TOTALE WERKLAST	52:37	50:35	30:28	55:09	52:20	54:03	47:26
Sociale participatie	8:36	9:08	14:21	8:39	9:28	9:36	12:22
Vrije tijd	24:21	23:58	26:36	18:31	20:30	18:18	18:25
RECREATIEVE TIJD	32:57	33:06	40:57	27:10	29:58	27:54	30:47
TIJDSDRUK	37,9	35,6	34,3	40,4	39,7	40,3	35,7

Bron: Vandeweyer, 2010.

tijd niet evenredig toeneemt en de totale werklast niet evenredig afneemt met het aantal arbeidsuren.

Schijnbaar drukke invulling van de tijd

De mate waarin het dagelijkse handelen gekenmerkt wordt door fragmentatie en combinatie van activiteiten geeft volgens sommige auteurs eveneens een indicatie van een al dan niet druk leven (Bittman & Wacjman, 2000; Linder, 1970; Mattingly & Bianchi, 2003; Moens, 2006; Sayer, 2007; Sullivan, 2007; Wacjman, 2008). Het uitvoeren van verschillende activiteiten tegelijk (combinatie) of het opvullen van de agenda met vele kortere activiteiten (fragmentatie) kunnen gezien worden als een manier om zoveel mogelijk ervaringen op te doen in zo weinig mogelijk tijd. Deze uitdieping van de tijd vermindert volgens deze auteurs de kwaliteit van de tijd en gaat gepaard met tijdsdruk.

In tegenstelling tot verwacht, kent de tijdsbesteding van onderbrekers een meer gecombineerd en gefragmenteerd karakter. Ondanks het feit dat onderbrekers minder werken, voeren zij nog steeds verschillende activiteiten tegelijk uit en doen ze meer activiteiten op een dag. Dat laatste (bijvoorbeeld meer huishoudelijke activiteiten of meer activiteiten met kinderen) lijkt op het eerste zicht niet vreemd, omdat ze minder betaalde arbeid verrichten. Maar ook wanneer we een gelijke tijd voor het uitvoeren van activiteiten veronderstellen, blijven de verschillen bestaan. De densiteit van de tijd is met andere woorden hoger bij loopbaanonderbrekers en dit wordt vaak geassocieerd met drukte.

Bijvoorbeeld, mannen in onderbreking doen in vergelijking met werkende mannen meer huishoudelijke activiteiten, meer kindercareeractiviteiten en recreatieve activiteiten per week. Zij spenderen ook meer tijd aan het huishouden in combinatie met kindercareer, zelfs wanneer zij over evenveel tijd als werkende mannen zouden beschikken. Ook bij vrouwen in onderbreking stellen we vast dat wanneer ze over evenveel tijd zouden beschikken als werkende vrouwen, ze meer verschillende huishoudelijke taken uitvoeren en meer tijd spenderen aan gecombineerde activiteiten.

Loopbaanonderbrekers vormen dus een selectie van mannen en vrouwen die intensief met hun

gezin bezig zijn. Mannen in onderbreking hebben daarenboven een actief vrijetijdsleven. Ze zijn sterk geëngageerd in alle levenssferen. Loopbaanonderbreking laat hun toe deze ambities verder waar te maken.

Wel minder tijdsdruk

Toch ervaren loopbaanonderbrekers wel degelijk minder tijdsdruk dan voltijds werkenden (tabel 1). De somschaal alledaagse tijdsdruk (0-100) bevat onder andere uitspraken als 'er wordt meer van mij verwacht dan ik aankan', 'ik moet meer doen dan ik wil doen', 'ik raak nooit bijgewerkt' en 'een dag heeft voor mij te weinig uren'. Deze alledaagse tijdsdruk ligt lager bij mannen en vrouwen die deeltijds onderbreken dan bij voltijds werkenden. Voltijdse onderbrekers ervaren de minste tijdsdruk. Bij voltijds onderbrekende mannen is dit verschil niet statistisch significant.

Maar is die lagere tijdsdruk het gevolg van minder te werken door het nemen van loopbaanonderbreking? We gingen na of we de lagere tijdsdruk bij onderbrekers konden verklaren door hun verschillende achtergrond (leeftijd, opleidingsniveau, gezinssituatie, aantal en leeftijd van de kinderen) en/of door hun tijdsbesteding (tijd besteed aan betaalde arbeid, totale werklast en beschikbare recreatieve tijd evenals de mate van fragmentatie en combinatie van de tijd). Bij deeltijds onderbrekende mannen is de lagere tijdsdruk inderdaad het gevolg van minder werken en is loopbaanonderbreking dus een effectief middel om tijdsdruk te verlagen. Ook vrouwen in onderbreking ervaren minder tijdsdruk dan voltijds werkende vrouwen, maar noch de duur van betaalde arbeid, noch de totale werklast of de tijd voor recreatie, noch de mate van fragmentatie en combinatie van die tijd speelt hierin een rol.

Het klopt niet dat wanneer we minder gaan werken, we onze tijd minder druk gaan invullen. Al gaat een drukke invulling van de tijd bij vrouwelijke loopbaanonderbrekers niet noodzakelijk gepaard met het voelen van tijdsdruk. We gaan ervan uit dat deze vrouwen een lagere tijdsdruk ervaren omdat zij zelf kunnen kiezen hoe zij hun tijd besteden, of dit nu druk is of niet. Betaalde arbeid wordt immers nog steeds vaker gezien als een verplichting,

terwijl de niet-arbeidstijd beschouwd wordt als het domein van vrijheid en zelfverwezenlijking.

Knelpunten om voltijds aan de arbeidsmarkt deel te nemen

Het stelsel van loopbaanonderbreking heeft onder andere tot doel om moeders op de arbeidsmarkt te houden die omwille van gezinsverplichtingen anders zouden afhaken. Ook andere werknemers met behoefte aan een time-out worden beoogd. De idee is dat zij na een onderbreking weer vol energie terug aan de slag zullen gaan en dat uitrede wordt voorkomen. Om de doelstelling van het bereiken van een hogere arbeidsmarktaandeel dankzij onderbreking te evalueren, gingen we na wie er kiest voor loopbaanonderbreking en waarom. Wat zijn de knelpunten om voltijds aan betaalde arbeid deel te nemen?

Kinderen spelen een grote rol

Mannen met deeltijdse onderbreking zijn iets ouder (40 jaar) dan de gemiddelde voltijds werkende man (36 jaar). Ook vrouwen in onderbreking zijn wat ouder (37 jaar) dan de voltijds werkende vrouw (34 jaar). Loopbaanonderbrekers zijn gemiddeld hoger geschoold dan voltijds werkenden. Een derde van de voltijds werkende mannen heeft een diploma van het hoger onderwijs op zak, evenals 35% van de deeltijds werkende vrouwen. De helft van de voltijds werkende vrouwen is hoger geschoold. In het bijzonder de voltijds onderbrekende mannen en de deeltijds onderbrekende vrouwen zijn hoger geschoold dan hun werkende tegenhangers: respectievelijk 44% en 61% heeft een diploma van het hoger onderwijs op zak.

Het hebben van kinderen is een andere belangrijke factor die aanzet tot loopbaanonderbreking. Loopbaanonderbrekers leven veel vaker samen met een partner en kind(eren) dan voltijds werkenden. Dit is het geval bij minstens 80% van de onderbrekende vrouwen, terwijl slechts 47% van de voltijds werkende vrouwen samenwoont met een partner en kind(eren). Van de deeltijds onderbrekende mannen woont 72% samen met zijn partner en kind(eren) tegenover 55% bij voltijds werkende mannen. De voltijds onderbrekende mannen

vormen een uitzondering, minder dan de helft is samenwonend en heeft kinderen. Deze laatste groep is in feite divers samengesteld: ze bestaat enerzijds uit jongere mannen die voltijds onderbreken om een opleiding te volgen en anderzijds uit vaders die de zorg voor hun kinderen willen opnemen. Loopbaanonderbrekers hebben gemiddeld jongere kinderen dan werkenden. Voltijds onderbrekende vrouwen hebben bovendien ook meer kinderen. Kinderen zijn dan ook een belangrijke factor in de keuze voor loopbaanonderbreking.

Dat blijkt eveneens uit de motivaties voor de onderbreking. Bij alle types onderbrekers wordt de 'zorg voor kinderen' het meest aangehaald als motief voor de onderbreking. Dit is het geval bij de helft van de mannelijke deeltijdse onderbrekers en bij driekwart van de vrouwelijke onderbrekers. Alleen bij voltijds onderbrekende mannen is het volgen van een opleiding een even belangrijk motief als de zorg voor kinderen (respectievelijk 27% en 29% van hen kiest om deze redenen voor onderbreking). Een vijfde van deze voltijds onderbrekende mannen is bovendien ontevreden over zijn huidige job. Loopbaanonderbreking wordt dus ook genomen om zich te bezinnen over zijn verdere loopbaan en deze eventueel te heroriënteren.

Minder positieve houding tegenover betaalde arbeid leidt sneller tot onderbreking

Een vergelijking van de werksituatie van loopbaanonderbrekers en werkenden, onder andere van de sector van tewerkstelling, het statuut, de beroepsklasse en de mate van overwerk, wijst niet meteen op een meer problematische tewerkstellingssituatie bij loopbaanonderbrekers.

Een ander beeld krijgen we wanneer we naar de houding van loopbaanonderbrekers tegenover betaalde arbeid kijken. Dit brachten we in de kaart door te peilen naar het arbeidsethos, het belang van werk, het zien van werk als zelfontplooiing, de financiële arbeidsoriëntatie, de tevredenheid over de job en het belang van latente functies van werk.²

Zo zouden onderbrekers sneller stoppen met werken indien ze over voldoende inkomsten zouden beschikken zonder te werken en zouden ze eerder

kiezen voor minder werken dan voor een hoger inkomen. Loopbaanonderbrekers hebben ook een verschillende arbeidsethiek dan werkenden. Ze scoren lager op de schaal voor 'traditioneel plichtsgericht arbeidsethos' wat erop wijst dat loopbaanonderbrekers betaalde arbeid duidelijk minder als een plicht beschouwen dan voltijds werkenden. Dit is vooral het geval bij voltijdse onderbrekers.

Voltijdse onderbrekers geven bovendien vaker aan dat zij het werk helemaal niet of niet erg belangrijk vinden in vergelijking met voltijds werkenden. Dit geldt voor 17% van de voltijds onderbrekende mannen en 21% van de voltijds onderbrekende vrouwen, terwijl slechts 1 à 2% van de voltijds werkenden hier zo over denkt.

Op basis van alle attitudevragen over betaald werk werd een nieuwe maat aangemaakt die weergeeft hoe men over het algemeen staat tegenover betaalde arbeid. Daaruit blijkt dat onderbrekers minder positief staan tegenover betaalde arbeid dan voltijds werkenden. Voltijdse onderbrekers hebben het minst positieve beeld. Ze zijn minder tevreden over het werk, zouden stoppen met werken indien mogelijk, hebben een lagere arbeidsethos, vinden werk minder belangrijk, zien werk minder als zelfontplooiing en hechten minder belang aan de latente functies van werk. Werknemers met een minder positieve houding tegenover betaalde arbeid gaan bijgevolg sneller over tot loopbaanonderbreking. Deze bevinding blijft geldig wanneer we rekening houden met de verschillende leefsituatie van de onderbrekers en de werkenden (onder andere leeftijd, opleidingsniveau, gezinssituatie).

Ook voor de toekomst willen loopbaanonderbrekers graag een meer ontspannen loopbaan. Ruim 20% van hen acht het onwaarschijnlijk om ooit nog voltijds te werken. Bij vrouwelijke loopbaanonderbrekers loopt dit op tot 40%.

De overgrote meerderheid van wie voor de loopbaanonderbreking voltijds aan de slag was, wil nadien graag minder werken (zie tabel 2). Enkel bij de voltijds onderbrekende mannen is hiervoor geen meerderheid te vinden.

Conclusie

Dit onderzoek toont aan dat loopbaanonderbreking slechts weinig gepaard gaat met onthaasting. De impact van loopbaanonderbreking op arbeidsmarktparticipatie is niet eenduidig.

Een onderbreking faciliteert enerzijds een continue arbeidsmarktdeelname door betere afstemmingsmogelijkheden tussen werk en privéleven. We kunnen gerust stellen dat loopbaanonderbreking bij werknemers met kinderen gelijk staat aan meer gezinstijd en kan helpen om een betere balans tussen werk en gezin te bereiken. Het stimuleren van onderbreking bij vaders kan bovendien tot meer gendergelijkheid leiden, aangezien zij veel gezinsarbeid uitvoeren. Het is waarschijnlijk dat zij een aantal taken van hun partner overnemen. Zo kan het stimuleren van onderbreking bij vaders ook een middel zijn om de arbeidsmarktparticipatie van hun partners te vergemakkelijken.

Tabel 2.

Voorkeur voor toekomstig arbeidsregime naar oorspronkelijk arbeidsregime en per type loopbaanonderbreker (kolompercentages)

	Man		Vrouw	
	DT lbo	VT lbo	DT lbo	VT lbo
OORSPRONKELIJK VOLTIJDS WERKEND	334	60	239	100
Stoppen met werken	7,2	11,7	1,7	9,0
Kleine deeltijdse baan (t/m 59%)	13,2	20,0	18,0	36,0
Grote deeltijdse baan (60-100%)	38,9	13,3	56,9	22,0
Voltijdse baan	39,8	43,3	22,6	28,0
Als zelfstandige	0,9	11,7	0,8	5,0

Bron: Vandeweyer, 2010.

Anderzijds scherpt loopbaanonderbreking de verzuiming aan naar minder werken in de toekomst. Proeven van minder werken, smaakt naar meer voor een groot deel van de onderbrekers. Het lijkt daarom belangrijk om vooral deeltijdse onderbreking aan te moedigen zodat de betrokkenheid bij de arbeidsmarkt niet volledig verloren gaat. Bij voltijdse onderbrekers is de kans wellicht veel groter dat onderbreking leidt tot uittrede.

Jessie Vandeweyer
Ignace Glorieux
Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR
Vrije Universiteit Brussel

Noten

1. Het gaat hier om niet-werkende voltijds onderbrekende mannen. Uit ons onderzoek blijkt namelijk dat de helft van de voltijds onderbrekende mannen een andere beroepsactiviteit uitoefent tijdens de onderbrekingsperiode. Gezien het de bedoeling van deze studie was om na te gaan hoe het tijdsgebruik en de arbeidsoriëntaties verschillen bij werknemers die minder of niet werken, werden deze mannen in de rest van de studie buiten beschouwing gelaten.
2. Latente functies verwijzen naar de mate waarin de werknemer een aantal aspecten van het werk zou missen als hij

ermees zou stoppen: het werk zelf, het respect van anderen, sociale contacten op het werk, structuur in de dag en het gevoel van nuttig te zijn.

Bibliografie

- Bittman, M. & Wajcman, J. 2000. The Rush Hour: The Character of Leisure Time and Gender Equity. *Social Forces*, 79(1), 165-189.
- Linder, S.B. 1970. *The Harried Leisure Class*. New York: Columbia U.P.
- Mattingly, M.J. & Bianchi, S.M. 2003. Gender Differences in the Quantity and Quality of Free Time: The U.S. Experience. *Social Forces*, 81(3), 999-1030.
- Moens, M. 2006. *Handelen onder druk. Een sociologische analyse van tijdsdruk als meervoudige ervaring*. Faculteit van de Economische, Sociale en Politieke Wetenschappen en Solvay Managementschool. Brussel: Vrije Universiteit Brussel.
- Sayer, L.C. 2007. Gender Differences in the Relationship between Long Employee Hours and Multitasking. In B.A. Rubin (Ed.), *Workplace Temporalities Research in the Sociology of Work*, 17: 403-435. Emerald Group Publishing Limited.
- Sullivan, O. 2007. Cultural voraciousness – A new measure of the pace of leisure in a context of 'harriedness'. *Electronic International Journal of Time Use Research*, 4(1), 30-46.
- Wajcman, J. 2008. Life in the fast lane? Towards a sociology of technology and time. *The British Journal of Sociology*, 59(1), 59-77.